

ธรรมชาติของพระบทันหรือพระเจ้าในพรหมสูตร

หนังสือพรหมสูตรเป็นคัมภีร์คัมภีร์หนึ่งในปรัชญาเวदानตะ ผู้เขียนคือพาทราชยะ เขียนขึ้นประมาณ 200 ปีก่อนคริสตกาล¹ คัมภีร์เล่มนี้นอกจากจะเรียกชื่อว่า "พรหมสูตร" เพราะเกี่ยวข้องกับความคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยพรหมันแล้ว ยังเป็นที่รู้จักกันในนามของ "เวदानตสูตร" เพราะเป็นสูตรที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายความคิดทางปรัชญาที่สำคัญในคัมภีร์อุปนิษัท ที่เป็นตอนสุดท้ายของคัมภีร์พระเวท บางครั้งก็ถูกเรียกว่า "สรีรคสูตร (Sārīraka Sūtra) เพราะเกี่ยวข้องกับร่างกายซึ่งเป็นสรีระอันเป็นที่ตั้งของตัวตนที่ไม่ได้เกิดจากการปรุงแต่งของเหตุปัจจัย² ผู้ที่ได้ศึกษาคัมภีร์พรหมสูตรต่างลงความเห็นว่า พรหมสูตรได้เขียนขึ้นเพื่อสรุปคำสอนในคัมภีร์อุปนิษัท ราชกฤษณะได้กล่าวถึงหนังสือพรหมสูตรว่า เป็นหนังสือที่ "...สืบสวนคำสอนของอุปนิษัทที่เกี่ยวกับพระเจ้า, โลก, วิญญาณกับการเวียนว่ายตาย-เกิดและการหลุดพ้น ชักความขัดแย้งที่มีอยู่ในเรื่องดังกล่าว แล้วเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และมุ่งปกป้องหลักคำสอนเหล่านั้น ให้พ้นจากการโจมตีของผู้ที่มีความคิดเห็นตรงกันข้าม"³

¹S. Radharishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of Spiritual Life (London : George Allen & Unwind, 1960), p. 22.

²Sarvepalli Radhakrishnan and Charles A. Moor, A Source Book in Indian Philosophy (Princeton : Princeton University Press, 1971), p. 506.

³Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. 2. (London : George Allen & Unwind, 1968), p. 431. "...investigates their teaching about God, the world, the soul in its conditions of wandering and of deliverance, remove apparent contradictions in the doctrines, binds them systematically together and is especially concerned to defend them against the attacks of opponents."

แม้เมื่อพรรณนาลักษณะของข้อความสั้นๆ 555 ข้อความ ซึ่งส่วนมากไม่อาจ
 ให้ความเข้าใจได้ชัดเจนโดยตัวของมันเอง ต้องอาศัยการตีความเข้าช่วย เท่าที่ผ่านมามี
 ผู้ศึกษาข้อความพรรณนาลักษณะมากมายคน แต่ละคนก็มีทัศนะที่แตกต่างกันไปแม้ในเรื่อง
 เดียวกัน แต่ก็มีบางเรื่องที่เป็นข้อขัดแย้งกัน ในบทนี้ จะเป็นการพิจารณาธรรมชาติของ
 พรหมันหรือพระเจ้า ซึ่งถือเป็นสิ่งแห่งจริงอันคัมภีระ (The Ultimate Reality) ตามที่
 ปรากฏในพหุสสูตร ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของพระเจ้าในคัมภีร์อุ-
 นิษิตก่อน

ในคัมภีร์อุนิษิต มีการกล่าวถึงลักษณะอันเป็นธรรมชาติของพรหมัน ไว้ใน
 ฉานโศกยอุนิษิตด้วยคำว่า "ตัสชลาเน" มีความหมายว่า สิ่งนั้น(ตัส) เป็นที่เกิดขึ้นของ
 โลก(ชะ) เป็นที่กลับคืนสู่แห่งโลก(ละ) เป็นที่อิงอาศัยและดำรงอยู่ของโลก(อนะ)
 เช่นเดียวกับในโศกคิริยอุนิษิต มีคำนิยามถึงพรหมันในทำนองเดียวกันว่า "สิ่งซึ่งเป็นที่
 เกิดขึ้นแห่งสรรพสิ่ง เป็นที่อิงอาศัยแห่งสรรพสิ่ง และเป็นที่ยึดมั่นแห่งสรรพสิ่ง"⁴

นอกจากนี้ คำสนทนาระหว่างพระเจ้ากับพระอินทร์จากฉานโศกยอุนิษิต
 ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาตมันหรือตัวตนชนิดขยาย ไปจนถึงตัวตนสมบูรณ์
 (Absolute Self) ข้อความที่บ่งถึงลักษณะของตัวตนสมบูรณ์มีปรากฏว่า "...ตัวตน
 เป็นสิ่งสากล และเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นทั้งอันตรภาพ(immanent) และอูตรภาพ
 (transcendent) จักรกพทั้งหมดดำรงอยู่และเคลื่อนไหวอยู่ในสิ่งที่เป็นตัวตนตั้ง-
 กล่าวนี้ ตัวตนเป็นอมฤตปรากฏได้โดยตนเอง เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสงสัยและการปฏิเสธ
 แต่เป็นสิ่งที่ทำให้ความสงสัยและการปฏิเสธเป็นไปได้ มันเป็นผู้รู้ที่ไม่มีวันจะถูกรู้ และเป็น
 สิ่งที่ทำให้ความรู้เป็นได้มีได้ สิ่งดังกล่าวมานี้เรียกว่าตัวตน หรือ อาตมัน หรือ พรหมัน"⁵

ในมาถุชยอุนิษิต กล่าวถึงอาตมันว่า "ตัวตนในภาวะที่ตื่นอยู่ บันเทิงกับ
 วัตถุที่มีรูปร่างและมีสัมปชัญญะต่อโลกภายนอก ตัวตนในภาวะอย่างนี้เรียกว่า วิสวะ ใน
 ภาวะแห่งความฝัน มันบันเทิงกับสิ่งที่ละเอียดอ่อนมีสัมปชัญญะกับโลกภายใน มันสร้าง

⁴สุนทร ฅ รังษี, ปรัชญาอินเดียนะ ประวัติกและลัทธิ (กรุงเทพมหานคร :
 พิพิธวิทยา, 2521), หน้า 22.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

มโนภาพเกี่ยวกับวัตถุที่มันรับรู้ขึ้นมาเอง ตัวคนในชั้นนี้เรียกว่า โคชัส ในภาวะของการนอนหลับสนิทที่ปราศจากนิมิตฝันนั้น ไม่มีสิ่งที่ตัวคนรับรู้ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีต ฉะนั้นจึงไม่มีตัวผู้รู้ อาคัมมันในชั้นนี้มีอยู่เหนือทั้งสองอย่างและเรียกว่า ปราชณะ...สถานะสูงสุดที่อยู่เหนือการนอนหลับสนิท เป็นสถานะอันแท้จริงแห่งโมกษะ เป็นสถานะแห่งสัมปชัญญะ-บริสุทธฺ์ เมื่อถึงสถานะนี้ สภาพแห่งผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้จะไม่มีเช่นเดียวกับสถานะแห่งการหลับสนิท แต่ต่างจากสถานะแห่งการหลับสนิทตรงที่ ณ สถานะนี้ ตัวคนหรืออาคัมมันได้เสวยความสุขอันสมบูรณ์...ตัวคนในสถานะสูงสุดนี้เป็นตัวคนที่แท้จริง และตัวคนอันนี้เองที่เป็นปฐมเหตุแห่งความมีความเป็นของสรรพสิ่ง และเป็นพื้นฐานแห่งความรู้ทั้งปวง ตัวคนในภาวะอย่างนี้ ไม่อาจใช้คำพูดอธิบายหรือพรรณาดังลักษณะที่แท้จริงของมันได้ เพราะคำพูดใช้พรรณนาหรืออธิบายได้เฉพาะสิ่งอันเป็นโลกิยะเท่านั้น ส่วนสิ่งที่เป็นโลกุตระเป็นสิ่งที่อยู่เหนือคำพูด ตัวคนในชั้นโลกุตระนี้ จะรู้ได้ก็ด้วยการประจักษ์โดยตรงด้วยญาณทัศนะเท่านั้น ตัวคนชั้นนี้มีชื่อเรียกว่า คุริชชะ..."⁶

ในโอคเรชอุปนิษัตมีข้อความกล่าวว่า "...โลกถูกชี้นำโดยสิ่งที่มีสติปัญญา สิ่งที่มีสติปัญญานี้เป็นรากฐาน พรหมันคือสิ่งที่มีสติปัญญา"⁷ ส่วนโคคคิริชอุปนิษัตมีข้อความที่กล่าวว่า "พรหมันเป็นสิ่งจริงแท้ เป็นความรู้และเป็นอนันต์"⁸ "เขาตระหนักว่าพรหมันคือนิรามิสสุข สิ่งทั้งหลายเกิดจากนิรามิสสุข อาศัยอยู่ในนิรามิสสุข และกลับคืนสู่นิรามิสสุข"⁹

⁶เรื่องเดียวกัน หน้า 20-21.

⁷Radhakrishnan and Charles A. Moore, A Source Book in Indian Philosophy, p. 64."...The world is guided by intelligence. The basis is intelligence. Brahman is intelligence."

⁸Ibid., p.59.

⁹Donald H. Bishop, Indian Thought (New Delhi:Wiley Eastern Private, 1975), p. 49. "He understood that brahman is bliss. For, truly, indeed, beings here are born from bliss, when born they live by bliss, on deceasing they enter into bliss."

ลักษณะของพรหมันตามที่ปรากฏในอุปนิษัทต่างๆที่กล่าวมานี้ สามารถสรุป
 ธรรมชาติที่เป็นแก่นของพรหมันในอุปนิษัทได้ด้วยคำว่า สัตตจิตตานันตะ สัต หมายถึง
 ความมีอยู่ของพรหมัน พรหมันเป็นสิ่งที่มียู่จริงอย่างป็นนิรันดร์ จากการใช้ของพรหมัน
 เป็นเหตุให้สรรพสิ่งมีอยู่ ดำรงอยู่ และเป็นที่ยึดมั่นของสิ่งต่างๆ จิต บอกให้ทราบว่า
 พรหมันเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สัมผัสได้ เป็นผู้รู้ เป็นความรู้และเป็นสิ่งที่ถูกรู้
อานันตะ บอกให้ทราบว่า สภาวะของพรหมันเป็นสภาวะแห่งความสุขหรือความบันเทิง
 สูงสุด พรหมันคือความสุข

เมื่อพิจารณาธรรมชาติของพรหมันตามที่ปรากฏในพรหมสูตร พบว่ามีธรรมชาติ
 ที่เป็นสาระสำคัญอยู่ 3 ลักษณะคือ

2.1. การมีอยู่ (Existence)

พาทราชณะเริ่มต้นข้อความแรกของพรหมสูตรด้วยข้อความว่า

ดังนั้นเราจึงต้องรู้จักพรหมัน (สิ่งแท้จริงอันนิรันดร์)¹⁰

จากข้อความตอนนี้ บอกให้เราทราบว่า สิ่งหนึ่งซึ่งเรียกว่าพรหมันนั้นมีอยู่
 เพราะหากพรหมันไม่มีอยู่ เราก็ไม่มีความจำเป็นใดๆที่จะต้องรู้จักหรือแสวงหาพรหมัน
 ดังกรจารย์¹¹ แสดงทัศนะเรื่องความมีอยู่ของพรหมันไว้ว่า เราต้องเชื่อว่าพรหมันมีอยู่
 เพราะพรหมันเป็นตัวตนที่แท้จริงของเรา เพราะพรหมันมีอยู่เราจึงมีอยู่ การสงสัยความ

¹⁰Radhakrishnan, The Brahma Sutra : The Philosophy of
 Spiritual Life, p 227. "Now therefore the desire to know Brahman
 (the Ultimate Reality)." (B.S.1.1.1.)

¹¹นักปรัชญาฮินดูที่มีชื่อเสียงโด่งดังที่สุด และได้รับการยกย่องมากที่สุด มี
 ชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1331-1363 เป็นเจ้าของความคิดอหวนิยม (non-dualism)
 คือเชื่อว่า สิ่งแท้จริงอันนิรันดร์มีหนึ่งเดียวคือพรหมัน สิ่งอื่นๆไม่มีอยู่จริงเกิดขึ้นด้วยอำนาจ
 ของมายา ซึ่งจะหายไปเมื่อมนุษย์มีความรู้ที่แท้จริง ปรัชญาของเขาถูกเรียกว่า ปรัชญา
 อทไวตะ เวทานตะ (Advaita Vedānta)

ไม่มีอยู่ของพรหมัน เท่ากับสงสัยว่าตนเองไม่มีอยู่ ด้วยเหตุที่เราต่างไม่สงสัยในความ
มีอยู่ของเรา ดังนั้นพรหมันจึงต้องมีอยู่อย่างไม่ต้องสงสัย

การมีอยู่ของพรหมันนี้เป็นการมีอยู่ที่จำเป็นต้องมีอยู่ เพราะพรหมันมีอยู่ในฐานะ
ที่เป็นสาเหตุของการมีอยู่ของสรรพสิ่ง ดังปรากฏข้อความว่า

สิ่งแท้จริงอันคิมนั้นเป็นแหล่งกำเนิด,
คำจุนและทำลายของสิ่งต่างๆ¹²

พาทฤษฎะถือว่าพรหมันเป็นสาเหตุแรกของจักรวาล ด้วยเหตุนี้พรหมันจึงไม่มี
การเกิด¹³ ไม่เป็นผลของสิ่งใดทั้งสิ้นนอกจากตัวเอง หากพรหมันมีการเกิด พรหมันก็
จะไม่ใช่สิ่งที่เป็นสาเหตุแรก แต่จะเป็นผลที่มีสาเหตุมาจากสิ่งอื่น เพราะเหตุที่ไม่มีการ-
เกิด พรหมันจึงไม่ได้มีอยู่ชั่วระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เหมือนกับสิ่งที่มีการเกิดทั้งหลาย
พรหมันมีอยู่ชั่วนิรันดร์ดังปรากฏข้อความว่า

พรหมันนั้นไม่เสื่อมสลาย ด้วยเหตุนี้
จึงสามารถคำจุนการมีอยู่ของสิ่งต่างๆได้¹⁴

ดังนั้นสิ่งต่างๆจึงมาจากพรหมัน กล่าวได้ว่าพรหมันเป็นผู้ให้ชีวิตแก่สิ่งที่มีชีวิต
ทั้งปวง หรือพรหมันคือชีวิตแห่งชีวิตนั่นเอง¹⁵

¹²Radhakrishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of Spiritual Life, p. 235. " (Ultimate Reality is that) from which origin, etc. (i.e. subsistence and destruction) of this (would proceed)." (B.S.1.1.2.)

¹³Ibid., p. 400. "But there is no origin of that which is on account of the impossibility (of such on origin)." (B.S.Π.3.9)

¹⁴Ibid., p. 289. "The Imperishable (is Brahman) on account of its supporting (all things) up to space." (B.S.1.3.10)

¹⁵Ibid., p. 263. "For the same reason, life (is Brahman)." (B.S.1.1.23)

การมีอยู่ของพรหมัน มีอยู่ในลักษณะที่แผ่ข้านอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เหมือนกับอากาสะ (ether, space)¹⁶ เป็นวิญญานที่อยู่ภายในของเทพเจ้าและสรรพสิ่ง ทรงควบคุมปกครองสิ่งต่างๆอยู่ภายใน¹⁷ มีข้อความที่กล่าวถึงพรหมันในท่านองนี้อีกว่า

บุคคลที่ปรากฏอยู่ในดวงอาทิตย์และดวงตา
คือพระเจ้าสูงสุด...¹⁸

ข้อความที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงอำนาจและเสรีภาพของพระเจ้า ที่ทรงเป็นอิสระจากข้อกำหนดทั้งปวง และมีอิทธิพลต่อทุกสิ่ง ไม่เพียงเท่านั้นยังทรงเป็นเจ้าของอำนาจทุกอำนาจ อย่างที่เรเชกกันว่าทรงสรรพเคชะด้วย ทั้งปรากฏข้อความว่า

พรหมันทรงมีอำนาจทั้งปวง...¹⁹

หลักฐานสำคัญของการมีอยู่ของพรหมันคือคัมภีร์พระเวทซึ่งถือกันว่าเป็นศรุต²⁰ มีข้อความในพรหมสูครที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพรหมันกับคัมภีร์พระเวทว่า

¹⁶ Ibid., p, 263. "Ākāśa (is Brahman) since the characteristic marks (of Brahman) are mentioned." (B.S.1.1.22.)

¹⁷ Ibid., p. 278. "The Indwelling Spirit of gods and others (is the Self) for his (characteristic) marks are mentioned." (B.S. 1.2.18.)

¹⁸ Ibid., p. 262. "The person within (appearing within the sun and the eye highest God) because his qualities are mentioned." (B.S. 1.1.20.)

¹⁹ Ibid., p. 361. "And (Brahman) is endowed with all (power) because that is seen from Scripture." (B.S.1.1.30.)

²⁰ สุนทร ๗ รังษี, ปรัชญาอินเดียน : ประวัติและลัทธิ, หน้า 322. "คำสอนที่โคหังมา, ในปรัชญาอินเดียนหมายถึงคำสอนที่มนุษย์ได้รับฟังมาจากพระเจ้า

พรหมันเป็นที่มาของคัมภีร์

หรือ

คัมภีร์เป็นที่มาของความรู้เกี่ยวกับพรหมัน²¹

ความหมายแรกกล่าวว่าพรหมันเป็นที่มาของคัมภีร์พระเวท เป็นผู้เปิดเผยความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในคัมภีร์ ค่ายเหตุนี้จึงปรากฏให้เห็นบ่อยๆที่พาทราชณะเรียกร้องให้เชื่อตามความคิดของเขา โดยอ้างเหตุผลว่าในคัมภีร์ที่ถือเป็นศรัทธากล่าวไว้อย่างนั้น เราไม่ควรสงสัยในความน่าเชื่อถือของศรัทธา เพราะพระเจ้าต้องไม่หลอกลวงเราอย่างแน่นอน²² สังกราจารย์ให้ความเห็นว่า มีแต่สัตว์ที่เป็นสัตหัตถุเท่านั้นจึงจะเป็นที่มาของคัมภีร์พระเวทได้ และสัตว์ที่ว่านี้คือพรหมัน

ความหมายที่สองเป็นที่ยอมรับกันของนักลิกคนอื่นๆ เช่น รามานุชะ (Ramanucha)²³

²¹Radhakrishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of Spiritual Life, p. 240. " From its being the source of Scripture. " or " From Scripture being the source (of its knowledge)." (B.S.1.1.3)

²²ความเชื่อที่ถือว่าคัมภีร์พระเวทเป็นศรัทธา เป็นจุดอ่อนอันหนึ่งของพาทราชณะ และนักปรัชญาฮินดูคนอื่นๆ เพราะพวกเขาไม่พยายามตอบปัญหาให้ถึงที่สุด ทุกครั้งที่เขาที่อับจนก็จะอ้างว่าเพราะคัมภีร์ว่าไว้อย่างนั้น จึงต้องเป็นอย่างนี้ เป็นอันจบเรื่องกัน การอ้างเหตุผลเช่นนี้ไม่ใช่วิธีการทางปรัชญา

²³นักปรัชญาฮินดู มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1560-1680 เป็นเจ้าของความคิด อหวินิยม ที่เรียกว่า วิชัญญาทไวค (Viśiṣṭādvaita) แปลว่าเอกภาพในนानันคภาพ (identity in difference) นั่นคือเชื่อว่า เอกภาพที่ปราศจากนानันคภาพไม่มีอยู่จริง ต้องสืบเนื่องหรือเกี่ยวโยงกันอยู่เสมอ พรหมันเป็นเอกภาพที่เกิดจากพหุภาพ คือเกิดจากการรวมตัวของสิ่งแท้จริงอันคิมะ 3 อย่างคือ สสารหรือวัตถุ ชีวาคมันและพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า

ศรีปติ (Sripati)²⁴ และวัลลภะ (Vallabha)²⁵ ต่างก็มีความเห็นว่า เราสามารถ
มีความรู้เกี่ยวกับพรหมันได้โดยการศึกษาจากคัมภีร์พระเวท

2.2. การมีสัมปชัญญะ (Consciousness)

มีข้อกล่าวหาจากลัทธิสางขะ ซึ่งอยู่ร่วมสมัยเดียวกับอุปนิษัทว่า จากการ
พิจารณาสิ่งต่างๆ เราพบว่าผลไม่แตกต่างไปจากเหตุ ดังนั้นโลกจึงไม่อาจเป็นผลของสิ่ง
ที่มีปัญญา มีสัมปชัญญะ เพราะโลกเป็นสิ่งที่ไร้ปัญญา ไร้สัมปชัญญะ สางขะกล่าวว่าโลก
และสิ่งต่างๆ เกิดจากการรวมตัวของธาตุต่างๆ ดังนั้นสิ่งที่เป็สาเหตุของโลกและสิ่งต่างๆ
ต้องเป็นสิ่งที่ไร้สัมปชัญญะ ประกอบด้วยธาตุต่างๆ ตามที่ปรากฏในสิ่งที่เป็ผล ซึ่งสางขะ
เสนอว่าสิ่งนั้นคือประภคิตี ซึ่งเป็นสสารปฐมภูมิ (primal matter) และเป็นสิ่งแท้จริง
อันติมะอย่างหนึ่งของลัทธิสางขะ

หาทราณะปฏิเสธข้อกล่าวหานี้โดยกล่าวว่า เขาพบว่าวัตถุหรือสสารซึ่งไม่
เคยปรากฏอยู่เลยในคัมภีร์อุปนิษัท ไม่ใช่สาเหตุของโลก²⁶ เพราะมีการกล่าวถึงคัมภีร์

---

²⁴นักปรัชญาฮินดู มีชีวิตอยู่ประมาณ พ.ศ. 1943 เจ้าของลัทธิเกหาเกทคัมกะ
- วิษฎาทไวคะ (Bhedābhedātmaka - visīṣṭādvaita) ซึ่งเชื่อว่ามีเอกภาพใน
ทวีภาพ (unity in duality) โลกกับพรหมันเป็น 2 สิ่งที่แตกต่างกันแต่ไม่สามารถ
อยู่แยกจากกัน โลกทั้งแตกต่างจากพรหมันและเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน ความสัมพันธ์ใน
ลักษณะนี้เปรียบเหมือนมหาสมุทรและคลื่น ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้

²⁵นักปรัชญาฮินดู มีชีวิตอยู่ประมาณ พ.ศ. 2022-2087 เจ้าของลัทธิ
ศุทธาทไวคะ (Suddhādvaita) หรือทวินิยม ซึ่งเชื่อว่าพรหมันคือวิษณุเป็นพระเจ้าเพียง
หนึ่งเดียว ชีวาคมัน, โลกและวิญญาณที่อาศัยอยู่ภายในร่างกาย เป็น 3 รูปแบบของพระ-
เจ้าและไม่ได้แตกต่างจากพระเจ้า

²⁶Radhakrishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of
Spiritual Life, p. 251. "Because of seeing (matter which is)
not founded on the Scripture is not (the cause)." (B.S.1.1.5)

(desire)²⁷ ซึ่งราชกฤษณ์ได้อธิบายไว้ในพรหมสูตรหน้า 251-252 ว่า ในคัมภีร์
อุปนิษัตทุกถึงคุณสมบัติของสิ่งที่จะเป็นสาเหตุของโลกว่า จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติของ
การคิด ดังปรากฏในฉานโทคยอุปนิษัตว่า

สิ่งนั้นคิดว่า ฉันทจะเป็นสิ่งต่างๆ,
ฉันทจะปรากฏออกมา²⁸

ราชกฤษณ์กล่าวว่า การสร้างต้องมีความคิดหรือเจตจำนงหรือความอยากเกิด
ขึ้นก่อน สาขชยะอาจกล่าวว่า ประกฤติมีคุณสมบัติของการคิดอยู่ในสภาวะ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาม
คุณสมบัติของประกฤติ แต่มันเป็นไปไม่ได้ เพราะเมื่อภาวะทั้งสามคือ สัตวะ รัศีส ทมัส
รวมกันอยู่ในประกฤติซึ่งเป็นสิ่งที่ไร้สัมปญญะ มันไม่อาจเกิดความคิดขึ้นได้ เพราะไม่มี
การคิดหรือการรู้ใดๆเกิดขึ้นโดยปราศจากสัมปญญะ

นอกจากนี้ หากพิจารณาในแง่ของการหลุดพ้น ลัทธิสาขชยะกล่าวว่าปุรุชะ²⁹
ซึ่งเป็นตัวตนที่เที่ยงแท้ มีสัมปญญะนั้นไม่ละเลิกของจึงไม่ต้องการหลุดพ้น สิ่งที่คิดของ
คือชีวะซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการคลี่คลายตัวของประกฤติ โดยความช่วยเหลือของ
ปุรุชะ แต่ประกฤติมีสภาพเป็นสสาร ไร้สัมปญญะ เมื่อเป็นเช่นนี้ การคิดของและการ-
หลุดพ้นย่อมปราศจากความหมาย กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นไปตามคำสอนของลัทธิสาขชยะ
เมื่อเหตุของสรรพสิ่งเป็นสิ่งที่ไร้สัมปญญะ ผลคือโลกและสิ่งต่างๆรวมทั้งมนุษย์ก็ต้องเป็นสิ่ง
ไร้สัมปญญะ การคิดของและการหลุดพ้นย่อมเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่น่าจะเป็นปัญหาสำหรับ
มนุษย์ แต่โดยความเป็นจริงแล้วไม่ได้เป็นอย่างนั้น การคิดของและการหลุดพ้นเป็นปัญหา
ใหญ่สำหรับมนุษยชาติ จะเห็นได้ว่า ลัทธิศาสนาต่างๆล้วนมีคำสอนเกี่ยวกับการคิดของและ

²⁷ Ibid., p. 260. "And on account of desire, there is no
dependence on inference." (B.S.1.1.18)

²⁸ Ibid., p. 252. "It saw, (thought), may I be many, may I
grow forth."

²⁹ สุนทร ตรีรงค์, ปรัชญาอินเดียน : ประวัติและลัทธิ, หน้า 320. "ตัวตน
ที่เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ของปรัชญาสาขชยะ มีความหมายเท่ากับชีวะทมันหรืออาคมันของปรัชญา
ฮินดูระบบอื่นๆ"

การหลุดพ้นกันทั้งนั้น พาทราชณะนั้นกล่าวว่า การหลุดพ้นเป็นคำสอนสำหรับผู้ที่มีความ-
 หนักใจในพรหมัน³⁰ การหลุดพ้นหรือโมกษะ คือการกลับสู่สภาพดั้งเดิมอันเป็นที่มา นั่นคือ
 ชีวาत्मันจะเข้ารวมกับพรหมัน³¹ พรหมันย่อมไม่อาจเป็นสิ่งที่ไร้สัมปชัญญะ ไร้ปัญญา
 เพราะชีวาत्मันเป็นสิ่งที่สัมปชัญญะมีปัญญา มันเป็นไปไม่ได้ที่สิ่งที่สัมปชัญญะ มีปัญญา
 จะกลืนหายเข้าไปในสิ่งที่ไร้สัมปชัญญะ ไร้สติปัญญา

นอกจากนี้ คัมภีร์ต่างๆของอุปนิษัทก็มีคำสอนเหมือนกันว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุ
 ของโลกคือพรหมัน³² และปรากฏในสฤติว่าพรหมันผู้เป็นสัพพัญญูเป็นสาเหตุของโลก³³

คำตอบข้อกล่าวหาจากลัทธิสังขยะของพาทราชณะดังกล่าวมานี้ ทำให้สามารถ
 สรุปรวมชาติของพรหมันในพรหมสูตรนอกเหนือไปจากการมีอยู่ว่า พรหมันต้องเป็นสิ่งที่
 สัมปชัญญะและมีปัญญาหรือเป็นตัวปัญญาด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับคำสอนเรื่องการหลุดพ้น
 ที่กล่าวว่า การหลุดพ้นจะเกิดขึ้นเมื่อความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับพรหมันเกิดขึ้น ความรู้นี้จะ
 กำจัดอวิชชาอันเป็นเหตุแห่งการติดข้อง และชีวาत्मันจะได้รับอิสรภาพ³⁴ กล่าวอีกอย่างว่า
 พรหมันกับความรู้เป็นสิ่งเดียวกัน จึงมีข้อความกล่าวว่า พรหมันคือแสงสว่าง³⁵ ซึ่งตีความ

³⁰Radhakishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of
 Spiritual Life, p. 253. "Because release is taught of him who
 takes his stand on (is devoted to) that (Brahman)." (B.S.1.1.7)

³¹Ibid., p. 254. "On account (of the individual soul)
 entering the self." (B.S.1.1.9)

³²Ibid., p. 255. "On account of the uniformity of teaching
 (Brahman is to be treated as the cause)." (B.S.1.1.10)

³³Ibid. "And because it is stated in the sruti (that the
 all - knowing Brahman is the cause of the world)." (B.S. 1.1.11.)

³⁴ดูเพิ่มเติมในบทที่ 4

³⁵Radhakrishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of
 Spiritual Life, p. 310. "The light (is Brahman.) because it is seen
 (in the scriptural passage)." (B.S. 1.3.40)

ใต้อาณัติหนึ่งว่า คือความรู้ที่ซบไล้ความมืดหรือวิชานันเอง

2.3. นีรามิสสุข (Bliss)

นีรามิสสุขหรืออานันตะ เป็นธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งของพรหมณ์ใช้หรือไม่ เป็นประเด็นที่สืบเนื่องมาจาก บทที่ 2(1-5)ของโคคตริยอุปนิษิต ซึ่งกล่าวถึงธรรมชาติของอาตมัน (Self) ว่าภายในอาตมันประกอบด้วยอาหาร, ชีวิต, จิต, ความเข้าใจ และภายในสุดคือตัวตนที่ประกอบด้วยนีรามิสสุข เป็นที่ถกเถียงกันว่า ตัวตนซึ่งประกอบด้วยนีรามิสสุขนี้ จะเป็นพรหมณ์หรือชีวาตมัน

หาทราณะได้ให้คำคอบคอบปัญหานี้ว่า ตัวตนซึ่งประกอบด้วยนีรามิสสุข คือพรหมณ์ ทั้งนี้เพราะพรหมณ์ถูกกล่าวว่าเป็นที่มาของความสุข³⁶ เมื่อพรหมณ์เป็นที่มาของความสุข เป็นผู้ให้ความสุขแก่สิ่งอื่น หรือทำให้สิ่งอื่นไค้สัมผัสกับความสุข ตัวพรหมณ์เองก็ต้อมีความสุขที่มากมาย เหมือนกับผู้ที่ให้ทรัพย์สมบัติแก่ผู้อื่น ตัวผู้ให้ก็ต้อเป็นผู้ที่มีทรัพย์สมบัติมาก

นอกจากนี้ พรหมณ์ที่มันตระกล่าวถึงก็เป็นองค์เดียวกับที่ปรากฏในพราหมณะ³⁷ ซึ่งทั้งมันตระและพราหมณะต่างเห็นท้องกันว่า ตัวตนซึ่งประกอบด้วยนีรามิสสุขคือพรหมณ์ ค้อช้อกล่าวหาที่ว่า พรหมณ์ไม่อาจเป็นตัวตนที่ประกอบด้วยนีรามิสสุข เพราะคำว่ามายาหรือมายัต (mayat) หมายถึงการแปรรูป (modification) หรือทำจากหรือผลิต ถ้าเป็นเช่นนั้น ตัวตนที่ประกอบด้วยนีรามิสสุขก็จะไม่ใช่พรหมณ์ เพราะพรหมณ์นั้นไม่มีเกิด จึงไม่ใช่สิ่งทีมาจากการผลิตหรือจากการแปรรูป หาทราณะกล่าวว้า ความหมายของคำว่ามายาหรือมายัตนี้หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ (abundance) ซึ่ง

³⁶Ibid., p. 258. "And because (Brahman) is delared to be the cause of it (the bliss)." (B.S.1.1.14)

³⁷Ibid., p. 259. "And because the same (Brahman) which is desribed in the mantra is sung (in the Brahmana)." (B.S.1.1.15)

ในความหมายนี้ มันจะบ่งถึงพรหมณ์ว่าเป็นผู้ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยความสุขที่มากจนไม่อาจวัดได้³⁸
นอกจากนั้นในไตรคิริยอุปนิษัท ก็มีคำพูดที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างชีวาत्मัน
กับตัวคนที่ประกอบด้วยนิรามิสสุขไว้ว่า

สิ่งนั้นเป็นสารัตถะแห่งการมีอยู่
ในการกลับคืนสู่สารัตถะของการมีอยู่นี้
บุคคลจะเต็มไปด้วยความสุข³⁹

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นสารัตถะแห่งการมีอยู่ เป็นสิ่งที่มีความสุขเป็นคุณสมบัติ
หรือประกอบไปด้วยความสุขอย่างซึ่ง และชีวาत्मันกับสิ่งหรือตัวคนที่ประกอบด้วยนิรามิสสุขนี้
เป็นสองสิ่งที่แตกต่างกัน เพราะผู้บรรลุย่อมไม่อาจเป็นผู้ถูกบรรลุ ดังนั้น ตัวคนที่ประกอบด้วย
นิรามิสสุขย่อมไม่ใช่ชีวาत्मัน หากแต่เป็นพรหมณ์

จากการที่นิรามิสสุขเป็นคุณสมบัติของพรหมณ์ เป็นเหตุให้พรหมณ์มีกิจกรรมที่
เรียกว่าลีลาหรือกรีทา อันส่งผลให้มีโลกและสรรพสิ่ง⁴⁰ การสร้างโลกของพรหมณ์ในทัศนะ
นี้ เป็นที่ยอมรับกันของนักปรัชญาทั้งหลาย ซึ่งความเห็นของนักคิดเหล่านี้ ใกล้เคียงไว้ในบทที่
3 ซึ่งว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพรหมณ์หรือพระเจ้ากับโลกและมนุษย์

เป็นที่น่าสังเกตว่า นิรามิสสุขจะเป็นคุณสมบัติที่ถูกระบุว่ามีอยู่ ในสิ่งที่เป็น
จุดหมายปลายทางที่มนุษย์แสวงหา แม้แต่ในศาสนาพุทธ ก็มีการกล่าวถึงนิพพานซึ่งเป็นสภาวะ
ที่อยู่เหนือความสุขและความทุกข์ว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง อาจจะเป็นเพราะมนุษย์คิดว่า
"สุข" กับ "ดี" เป็นอันเดียวกัน ในเมื่อสิ่งที่เป็นจุดหมายปลายทางเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่ควรแสวง
หา สิ่งนั้นก็ย่อมจะให้ความสุขที่สุดด้วย

³⁸ Ibid., p. 258. "If it is said (that anandamava) does not (denote the highest Self) since it is a word denoting modification it is not so on account of abundance." (B.S. 1.1.13)

³⁹ Ibid., p. 259. "that verily, is the essence of existence. For truly on getting the essence, one becomes blissful."

⁴⁰ Ibid., p. 362. "But, as in ordinary life, creation is mere sport (to Brahman)." (B.S. 1.1.33)

เมื่อนำเอาลักษณะหรือธรรมชาติของพรหมันในพรหมสูตร ไปเปรียบเทียบกับ
 ธรรมชาติของพรหมันในอุปนิษัท กล่าวได้ว่าพรหมันในพรหมสูตรมีธรรมชาติเช่นเดียวกับ
 พรหมันในอุปนิษัท กล่าวคือพรหมันในอุปนิษัทประกอบด้วย 3 ลักษณะคือ สัต จิต อานันตะ
 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพรหมันในพรหมสูตรแล้ว สัตก็คือการมีอยู่ จิตก็เทียบได้กับ
 สัมปชัญญะ และอานันตะก็คือนิรามิสสุขนั่นเอง

มีปัญหาใหญ่อยู่อีกปัญหาหนึ่ง คือปัญหาว่าพรหมันหรือพระเจ้าในพรหมสูตร มี
 ลักษณะอย่างไรแน่ เป็นพระเจ้าที่มีลักษณะบุคคล (Personal God) คือเป็นพระเจ้า
 ที่ถูกจำกัด ประกอบด้วยคุณสมบัติต่างๆ หรือจะเป็นพระเจ้าที่ไม่มีลักษณะบุคคล (Imper-
 sonal God) อยู่เหนือคุณสมบัติและข้อจำกัดทั้งปวง ปัญหานี้เป็นที่ถกเถียงกันอยู่ตลอดมา
 เพราะในพรหมสูตร มีข้อความที่สนับสนุนความคิดเกี่ยวกับพระเจ้าทั้ง 2 ลักษณะ กล่าวคือ
 มีข้อความที่กล่าวว่า

พรหมันเป็นแหล่งกำเนิด, เป็นผู้สร้าง
 และทำลายสิ่งต่างๆ⁴¹

บุคคลที่ปรากฏในดวงอาทิตย์และดวงคา
 คือพระเจ้าสูงสุด...⁴²

มีคำสอนเกี่ยวกับพระอินทร์ว่า
 เป็นองค์เดียวกับพรหมัน...⁴³

ไวชวานาระคือตัวคนสูงสุด...⁴⁴

⁴¹ กุเชิงอรธที่ 12.

⁴² กุเชิงอรธที่ 18.

⁴³ Ibid., p. 267. "But the teaching (of Indra that he is one with Brahman) (is justifiable)..." (B.S. 1.1.30)

⁴⁴ Ibid., p. 282. "Vaisvanara is the Highest Self)..." (B.S. 1.2.24)

การกล่าวถึงพรหมันในลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้พรหมันอยู่ในรูปของพระเจ้า
ที่มีลักษณะบุคคล เป็นผู้สร้าง ผู้ปกครองโลกและจักรวาล เป็นพรหมันที่เรารู้จักกันในนาม
ของพระอินทร์และวิษณุ

ขณะเดียวกัน ในพรหมสูตรก็ปรากฏข้อความที่กล่าวถึงพรหมันว่า

อาत्मันเป็นวิญญานที่อยู่ภายในของเทพเจ้าและสรรพสิ่ง...⁴⁵

ผู้ที่เป็นเจ้าของคุณสมบัติแห่งการมองไม่เห็น
และอื่นๆคือพรหมัน...⁴⁶

การกล่าวถึงพรหมันว่ามีสองลักษณะ คือ
พรหมันที่มีรูปลักษณะกับพรหมันที่ไม่มีรูปลักษณะ
เป็นคำกล่าวที่ใช้ไม่ได้ เพราะคัมภีร์ไม่ได้สอนไว้อย่างนั้น⁴⁷

พรหมันที่เป็นเป้าหมายหลักของคัมภีร์
คือพรหมันที่ไม่มีรูปลักษณะ⁴⁸

---

⁴⁵ กุเชิงอรธที่ 17.

⁴⁶ Ibid., p. 280. "That which possesses the qualities of invisibility and others (is Brahman) on account of the mention of the characteristics (peculiar to it)." (B.S. 1.2.21.)

⁴⁷ Ibid., p. 449. "Not on account of (difference of) place also, twofold characteristics can belong to the Highest for everywhere (Scripture teaches it to be without and difference)." (B.S. III.2.11.)

⁴⁸ Ibid., p. 452. "For (Brahman) is merely devoid of form, on account of this being the main purport of Scripture." (B.S. III.2.14.)

ข้อความดังกล่าวนี้ บอกว่าพรหมหรือพระเจ้าที่แท้จริง เป็นพระเจ้าที่ไม่มีลักษณะบุคคล การที่พรหมสูตรมีข้อความที่ขัดแย้งกัน ทำให้ผู้ที่ศึกษาตีความพรหมในพรหมสูตร ตีความออกมาต่างๆกัน เช่น

สังกรจารย์กล่าวว่า พรหมเป็นสิ่งแท้จริงอันคิมะที่ปราศจากข้อกำหนดหรือข้อจำกัดอย่างสิ้นเชิง อยู่เหนือคุณสมบัติใดใด อยู่เหนือการพูดและการคิด เป็นอนิจนไตย เราไม่อาจบรรยายเกี่ยวกับพรหมได้ เพราะไม่สามารถบรรยายได้อย่างสมบูรณ์ การบรรยายถึงพรหมที่ดีที่สุดคือการใช้การปฏิเสธ "ไม่ใช่อย่างนี้ ไม่ใช่อย่างนี้" ("neti neti" or "not this not this") การพยายามทำให้พรหมเป็นวัตถุแห่งการคิด จะทำให้พรหมต้องสูญเสียธรรมชาติของตัวเองไปหลายอย่าง

อิสวรเป็นภาคบุคคลของพรหม เป็นภาพสะท้อนของพรหมที่เกิดจากอำนาจมายา ถือเป็นอปรพรหม อิสวรไม่มีอยู่จริงสำหรับผู้ที่ตระหนักถึงพรหมที่เป็นองค์สัมพัทธ์ การพูดถึงพรหมทุกครั้งก็คือการพูดถึงอิสวรนี้เอง เพราะพรหมที่เป็นองค์สัมพัทธ์นั้น อยู่เหนือการพูดและการคิดทั้งปวง

อิสวรหรือพระเจ้า เป็นสัจจิกอนันตะ หรือสิ่งที่มีอยู่-สัมปชัญญะ-นิรามิสสุข ทรงแทรกซึมอยู่ในจักรวาลในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมโลกจากภายใน และทรงเป็นอุคตรภาวะด้วย เพราะโดยธรรมชาติของพระองค์ทรงอยู่เหนือจักรวาล เป็นผู้สร้าง ผู้ค้ำจุนและผู้ทำลาย เป็นที่มาของสิ่งต่างๆและเป็นวัตถุแห่งการบูชา

รามานูชะเห็นว่าอิสวรกับพรหมเป็นสิ่งเดียวกัน พรหมประกอบด้วยคุณสมบัติที่ทั้งหมด เมื่ออุปนิษัตพูดถึงพรหมว่าปราศจากคุณสมบัติ หมายความว่า พรหมปราศจากคุณสมบัติที่ไม่ดีเท่านั้น เขาปฏิเสธความคิดของสังกรจารย์ที่กล่าวว่า สิ่งแท้จริงอันคิมะนั้นไม่อาจมีคุณสมบัติใดใด เพราะเป็นธรรมชาติของพรหมที่ทรงเป็นอิสระจากข้อกำหนดทั้งปวง รามานูชะอ้างว่าการที่คัมภีร์กล่าวถึงพรหมว่าเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ เป็นอุคตรภาวะ เป็นความจริงหรือเป็นความรู้ ฯลฯ ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นว่า พรหมทรงเป็นเจ้าของคุณสมบัติที่ดีที่สุด ทรงเป็นสัพพัญญู, สรรพเคชะ, แผ่ขานอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ฯลฯ เหมือนตะเกียงที่มีธรรมชาติของการส่องสว่าง ถูกพิจารณาได้ว่าเป็นเจ้าของแสงสว่างนั้น พระเจ้าหรือพรหมทรงเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่สุด ปราศจากความชั่วทั้งหมด ทรงเป็นผู้สร้าง ผู้พิทักษ์และผู้ทำลาย ทรงเป็นอุคตรภาวะโดยธรรมชาติ และทรงเป็นอันครภาวะด้วย ในฐานะ

ที่ทรงเป็นวิญญาณที่ควบคุมสิ่งต่างๆจากภายใน ทรงมีธรรมชาติอันเป็นสารัตถะคือ การมีอยู่, ความรู้และนิรามิสสุข

มัทวะ (Madhva)⁴⁹ เห็นว่าพระเจ้าคือพรหมอันเป็นอิสระไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด ทรงเป็นเจ้าของคุณสมบัติที่ทั้งหมด มีสารัตถะคือการมีอยู่, ความรู้และนิรามิสสุข เป็นผู้สร้าง ผู้พิทักษ์และผู้ทำลาย ทรงมีกายทิพย์ เป็นอัครภาวะโคชธรรมชาติ และเป็นอัครภาวะในแง่ที่ทรงเป็นผู้ปกครองภายในของชีวาत्मัน ทรงเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ที่สุด ทรงเป็นนิรคฤพรหมัน ในแง่ที่ทรงปราศจากคุณสมบัติที่เป็นของประภคติ เป็นสคฤพรหมันในแง่ที่ทรงเป็นเจ้าของคุณสมบัติที่ทั้งหมดของจิต

วัลลภะ กล่าวว่าพระเจ้าคือภคฤชณะที่รู้จักกันในนามของพรหมันในอุปนิษท ทรงเป็นหนึ่งไม่มีสอง มีธรรมชาติคือเป็นสัต, เป็นความรู้และนิรามิสสุข ทรงเป็นนิรคฤพรหมัน เพราะทรงเป็นอิสระจากข้อกำหนดทั้งปวง และทรงเป็นสคฤพรหมันเพราะทรงควบคุมคุณสมบัติต่างๆ การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของคุณสมบัติขึ้นอยู่กับพระเจ้า

พลทเวะ (Baladeva)⁵⁰ เห็นว่าพรหมันคือภคฤชณะหรือวิษณุ ซึ่งเป็นพระเจ้า ที่มีลักษณะบุคคล ประกอบด้วยคุณสมบัติที่ทั้งหมด ทรงเป็นสัมปชัญญะบริสุทธิ์และเป็นนิรามิสสุข ทรงอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เป็นผู้สร้างสรรสิ่งและมีธรรมชาติของการรู้ ทรงเป็นทั้งความรู้และผู้รู้ ทรงมีอยู่โคชธรรมชาติและเป็นผู้ให้ความมีอยู่แก่สิ่งอื่น ทรงเป็นนิรคฤพรหมัน ในแง่ที่ทรงเป็นอิสระจาก 3 คุณสมบัติของประภคติ และทรงเป็นสคฤพรหมันในแง่ที่ทรงมี

⁴⁹นักปรัชญาฮินดู มีชีวิตอยู่ในปี พ.ศ. 1740-1816 เป็นเจ้าของความคิด ทวาคะ (dvaita or dualism) เขาเห็นว่าพรหมสคฤชณะเขียนขึ้นเพื่อต่อต้านความคิด อทวินิยม เห็นโคชัจเจนในบทที่ 2 ของพรหมสคฤชณะ ที่แสดงให้เห็นว่าพรหมันกับชีวาत्मันนั้น แยกต่างกััน และในแง่ของการหลุดพ้น การคฤชอง หากไม่มีความแยกต่างกัันของแคะะ ชีวาत्मัน การคฤชองและการหลุดพ้นของชีวาत्मันหนึ่งจะเป็นของชีวาत्मันอื่นๆด้วย

⁵⁰นักปรัชญาฮินดู มีชีวิตอยู่ราว พ.ศ. 2268 เป็นเจ้าของลัทธิตจินคย-ภททภทท (Acintya - bhedābheda) มีความเห็นว่าอำนาจและคฤชณะต่างๆของพระเจ้านั้น เป็นอจินคย สิ่งต่างๆทั้งแยกต่างกัันและไม่แยกต่างกััน เช่น ชีวาत्मันและโลกในแง่ของ ธรรมชาติันนั้นแยกต่างจากพรหมัน แต่ในแง่ของผลไม่คฤชองแยกต่างไปจากพรหมัน

คุณสมบัติที่ทั้งปวง

ศรีปติ ถือว่าพระเจ้าคือศิวะซึ่งเป็นองค์เดียวกับพรหมัน ศิวะทรงเป็นนิรคุณพรหมันในภาวะที่อยู่ก่อนการสร้าง ในภาวะนั้นทรงตั้งอำนาจทั้งหมดของพระองค์ให้อยู่ภายในพระองค์ ทรงเป็นสคฤพรหมันเมื่อทรงสร้างโลก ในภาว่นี้จะทรงแผ่อำนาจของพระองค์ออกมา

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พรหมันหรือพระเจ้าในพรหมสูตรน่าจะมีลักษณะทั้งสองลักษณะ ทั้งนี้เพราะพาทรายณะเขียนพรหมสูตรขึ้นเพื่ออธิบายคำสอนในอุปนิษัท ในคัมภีร์อุปนิษัทก็มีการกล่าวถึงพรหมันไว้ทั้งสองลักษณะ กล่าวคือ ในแง่โลกิยะ (cosmic) พรหมันมีลักษณะเป็นสคฤพรหมัน คือประกอบด้วยคุณสมบัติที่ทั้งปวง เป็นผู้สร้าง ผู้คำจุนและผู้ทำลายจักรวาล ในฉานโทคยอุปนิษัทและโคตติริยอุปนิษัทกล่าวว่า สิ่งต่างๆเกิดจากพระองค์ คำรงอยู่ในพระองค์ และกลับคืนสู่พระองค์ หากทุกอุปนิษัทเรียกพระองค์ว่า "ทรงเป็นเทพเจ้าแห่งสรรพสิ่ง เป็นผู้รู้ทุกสิ่ง เป็นผู้คุ้มครองสรรพสิ่งจากภายใน และเป็นที่สิ้นสุดแห่งสิ่งทั้งปวง" การเกิดขึ้นของสรรพสิ่งจากสคฤพรหมันนี้ เหมือนการเกิดขึ้นของประกายไฟจากไฟ, การเกิดขึ้นของเครื่องปั้นดินเผาจากดินเหนียว, การเกิดขึ้นของไขแมลงมุมจากแมลงมุม, การเกิดขึ้นของเส้นผมจากร่างกายหรือการเกิดขึ้นของเสียงดนตรีจากเครื่องดนตรี เมื่อเรารู้จักดินเหนียวแล้ว เครื่องปั้นที่ทำจากดินเหนียวก็พลอยเป็นที่รู้จักไปด้วยฉันทิ เมื่อรู้จักพรหมันแล้ว สิ่งต่างๆซึ่งเป็นผลที่มาจากพรหมันเราก็พลอยรู้จักไปด้วย ฉันทินั้น สิ่งต่างๆเป็นเพียงนามรูปที่ปรากฏขึ้นมาจากพรหมัน ไม่ใช่สิ่งจริงแท้ มีเพียงพรหมันเท่านั้นที่จริง สคฤพรหมันนี้ถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปรพพรหมหรืออิสวรนั้นเอง

ในแง่โลกุตตระ (acosmic) พรหมันมีลักษณะเป็นนิรคุณพรหมัน เป็นพรหมันที่เป็นสิ่งสมบูรณ์ ปราศจากคุณสมบัติทั้งปวง เรียกอีกอย่างว่า ปรพพรหม พรหมันในลักษณะนี้ทรงเป็นอัครภาวะ เป็นมูลเหตุของสิ่งต่างๆรวมทั้งอปรพพรหมหรืออิสวรด้วย ทรงอยู่เหนือการพูดและการคิด เป็นที่สิ้นสุดแห่งตัวผู้รู้ (subject) และสิ่งที่ถูกรู้ (object) การอธิบายเกี่ยวกับพรหมันในสถานะนี้ กระทำได้โดยการปฏิเสธ เหมือนกับที่ชาชฎวลกษะกล่าวไว้ในพจนานุกรมอุปนิษัทว่า

“สิ่งซึ่งไม่มีการเสื่อมสลายที่ผู้ฉลาดเคารพบูชา
เป็นสิ่งที่ไม่หยาบ ไม่ประณีต ไม่สั้น ไม่ยาว

ไม่มีเงา ไม่มีควมมืด ไม่มีอากาศ ไม่มีช่องว่าง
 ไม่มีอุปาทาน ไม่มีรส ไม่มีกลิ่น ไม่มีรูป ไม่มีคำพูด
 ไม่มีจิต ไม่มีแสงสว่าง ไม่มีลมหายใจ ไม่มีหู
 ไม่มีปาก ไม่มีข้างนอก ไม่มีข้างใน มันไม่กินอะไร
 และไม่มีอะไรจะกินมัน..."⁵¹

อุปนิษัทถือว่าอปรพรหมหรืออิสวาร์ เป็นภาคบุคคลาธิษฐานของสิ่งสัมบูรณ์หรือ
 ปรพรหม อิสวาร์เป็นพระเจ้าที่มีลักษณะเป็นบุคคลมีรูปร่างอย่างมนุษย์ ส่วนปรพรหมเป็นภาค
 ธรรมาธิษฐานของพระเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสัมบูรณ์ บรรคาสสารหรือวัตถุชีวาคมันและอิสวาร์ ล้วน
 เป็นการสำแดงให้ปรากฏของพรหมันซึ่งเป็นสิ่งสัมบูรณ์ทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่าพรหมันในคัมภีร์อุปนิษัทมีทั้งสองลักษณะ ดังนั้นพรหมันในพรหมสูตร
 ก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน และพรหมันที่เป็นเป้าหมายของคำสอนที่จะนำไปสู่การหลุดพ้นคือ
 นีรคฺพรหมัน ดังปรากฏข้อความในพรหมสูตร(กูเริงอรธที่48)ว่า นีรคฺพรหมันเป็นสิ่ง
 แท้จริงอันคิมะที่มีอยู่จริง ส่วนสคฺพรหมันที่พรหมสูตรกล่าวว่ามีรูปลักษณะต่าง ๆ นั้น ก็เปรียบ
 เหมือนแสงสว่างที่ถูกสมมุติว่ามีรูปร่างตามวัตถุที่มันส่องแสงไปกระทบ การที่คัมภีร์หา
 ลักษณะให้พรหมันไม่ใช้การกระทำที่ปราศจากความหมาย⁵² ที่ทำอย่างนั้นก็เพื่อให้มันง่าย
 ต่อความเข้าใจ⁵³ เป็นประโยชน์ต่อผู้กักตักและการบูชาในชั้นแรกๆก่อนจะเข้าถึงนีรคฺพรหมัน
 ซึ่งยากแก่การเข้าใจ

⁵¹สุนทร ฤ รังษี, ปรัชญาอินเดียน : ประวัติและลัทธิ, หน้า 27.

⁵²Kadhakishnan, The Brahma Sūtra : The Philosophy of
 Spiritual Life, p.453. "And as light (assumes forms by its contact
 with objects having forms, so does Brahman) because {the texts
 ascribing form to Brahman) are not without meaning." (B.S. III.2.15.)

⁵³Ibid., p. 463. "The statement that Brahman has size is)
 for the sake of (easy) comprehension : just like (four) feet."
 (B.S. III.2.33.)